

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2026.2.14>
УДК 342.726:355.292.21]:94(477)

Роман Ярославович **ДЕМКІВ**

к.ю.н., доцент, Львівський державний університет внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3867-7968>

e-mail: demkiv80@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ СТАТУСУ УЧАСНИКА БОЙОВИХ ДІЙ ОСОБАМ ВИЗНАНИМ БОРЦЯМИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ У ХХ СТ. (ОУН ТА УПА)

У статті проведено аналіз правового механізму надання статусу учасника бойових дій особам, які брали участь у збройній боротьбі за незалежність України у ХХ ст., зокрема у складі ОУН та УПА. Досліджено еволюцію вітчизняного законодавства від фрагментарного визнання окремих категорій ветеранів у 1990-х рр. до системного впровадження статусу борців за незалежність після 2015 р. Особливу увагу приділено законодавчим змінам 2018 р., які дали змогу зрівняти соціальні гарантії вояків українських національних формувань з ветеранами регулярних армій. Висвітлено специфічні труднощі процедурного характеру, пов'язані з одержальною базою підтвердження участі у бойових діях та роллю галузевих архівів у цьому процесі. Обґрунтовано, що надання статусу учасника бойових дій є не лише інструментом соціального захисту, але й важливим елементом державної політики відновлення історичної справедливості та національної пам'яті.

Ключові слова: правовий статус, учасник бойових дій, борці за незалежність, ОУН, УПА, історична справедливість, соціальний захист

Стаття надійшла 15.01.2026

Статтю прийнято 21.01.2026

Статтю опубліковано 13.02.2026

ВСТУП

Згідно з Конституцією Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна і правова держава. Держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості. Громадяни України мають рівні конституційні права та свободи, є рівними перед законом. Конституційні норми встановлюють, що не може бути обмежень за ознаками політичних переконань, етнічного та соціального походження, за мовними чи іншими ознаками. Відтак, основним завданням держави і суспільства є забезпечення соціально-правової справедливості. Недосконалість правового інструментарію із захисту статусу борців за незалежність та відсутність відповідальності за порушення відповідного законодавства свідчать про системні вади державної політики у цьому напрямі. Це створює вакуум у визнанні ролі національних патріотичних рухів ХХ ст. у процесі відновлення української державності.

Характерною рисою сучасного етапу розвитку української державності є інституціоналізація високої суспільної поваги як до осіб, що захищають територіальну цілісність держави так і до осіб, які брали участь у всіх формах політичної, збройної та іншої колективної чи індивідуальної боротьби за незалежність України (борців за незалежність України у ХХ ст.).

До 2015 р. правовий статус осіб, які виборювали незалежність України у ХХ ст., зокрема ОУН та УПА, характеризувався фрагментарністю, відсутністю єдиного державного підходу та правовими колізіями. Лише з прийняттям пакету декомунізаційних законів¹ особи зі складу ОУН та УПА отримали статус «борців за незалежність», визначено їх право на отримання державних

та муніципальних соціальних гарантій, статус нагород та відзнак, які надано учасникам цієї боротьби органами влади, організаціями, структурами та формуваннями, метою діяльності яких було здобуття (відновлення) або захист незалежності України. Правовий статус як сукупність прав та обов'язків особи в правовому полі не виникає стихійно за рішенням держави. Його легалізація для нових суб'єктів завжди є результатом об'єктивної соціальної необхідності, диктованої історичним контекстом та тенденціями розвитку національної правової системи.

Також в сучасній Україні тривалий час зберігається певний юридичний дисонанс стосовно надання статусу учасника бойових дій особам зі складу ОУН та УПА. Тоді як ветерани радянської армії та репресивно-каральних органів колишнього СРСР мають законодавчо визначений статус, чимало суб'єктів визвольного руху, які виборювали незалежність України до 2019 р. залишалися поза межами аналогічного правового захисту та державного визнання.

МЕТА статті – аналіз правових засад надання статусу учасника бойових дій особам визнаним борцями за незалежність України у ХХ ст. (ОУН та УПА).

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У дослідженні застосовано науково-публіцистичний і нормативно-правовий матеріал, який опрацьовано за допомогою загально-теоретичних та спеціальних методів юриспруденції (аналіз, синтез, системний, формальнологічний, порівняльно-правовий, соціологічний).

РЕЗУЛЬТАТИ

Розвиток та функціонування будь-яких правовідносин базується на чітко визначених нормах і положеннях чинного законодавства. Вперше категорії осіб, які належать до учасників бойових дій, передбачено у ст. 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 р. Зокрема, у п. 9 йшлося про вояків УПА, які брали участь у бойових діях проти німецько-фашистських загарбників на тимчасово окупованій ними території України в 1941-

¹ Пакет із чотирьох українських законів, ухвалених 9 квітня 2015 р. Верховною Радою України, що засуджують комуністичний та нацистський тоталітарні режими, забороняють їхню пропаганду та символіку, надають правовий статус борцям за незалежність, врегульовують вшанування перемоги над нацизмом і забезпечують доступ до архівів репресивних органів СРСР, з метою ліквідації радянської ідеології та символічної спадщини.

1944 рр., які не вчинили злочинів проти миру і людства, та ті, що реабілітовані відповідно до Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні» [1].

Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 р. був основним нормативним актом зі статусу учасника бойових дій, однак мав суттєві обмеження до учасників визвольного руху. Статус «учасника бойових дій» надавався лише воякам УПА, які брали участь у бойових діях проти німецько-фашистських загарбників у 1941-1944 рр. і не вчинили злочинів проти миру та людства. На практиці отримати цей статус було надзвичайно складно через вимогу наявності архівних документів, які часто були знищені або засекречені в архівах КГБ. Учасники збройної боротьби 1917-1921 рр., учасники збройних підрозділів ОУН, учасники підпілля та вояки УПА, які воювали після 1944 р. проти радянського режиму, не мали статусу ветеранів війни на державному рівні.

Крім того, не дивлячись на це, що в Законі передбачено можливість надання статусу учасника бойових дій воякам УПА, правового акта, який би чітко прописував процедуру отримання такого статусу не було. Це також дуже ускладнювало отримання зазначеного статусу.

Ситуація докорінно змінилася з прийняттям Закону України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті» від 09.04.2015 р. Це сприяло, з одного боку, відновленню історичної справедливості, а з іншого – протидії російській пропаганді, яка наслідуючи традиції радянської, продовжила створювати для борців за незалежність образ «фашистів», «нацистів та їх пособників», а також злочинців, тим самим заперечуючи підвалини української державності [2].

Законом вперше на загальнодержавному рівні закріплено вичерпний перелік органів, організацій та структур (зокрема ОУН та УПА), учасники яких визнаються борцями за незалежність. Ключовим аспектом Закону є декларація правомірності. Ст. 4 чітко вказує, що держава визнає форми та методи боротьби (збройну, політичну, культурну) за незалежність України у XX ст. правомірними [3]. Це положення юридично детермінує статус таких осіб не як «злочинців» (як це було в радянському праві), а як легітимних суб'єктів державотворення.

Закон запровадив механізм захисту національної пам'яті. Публічне виявлення зневажливого ставлення до борців за незалежність або заперечення правомірності їхньої боротьби визнається протиправним. Громадяни та посадові особи, які порушують вимоги Закону (наприклад, перешкоджають вшануванню пам'яті), несуть відповідальність згідно з чинним законодавством. Громадяни та посадові особи, які порушують вимоги Закону (наприклад, перешкоджають вшануванню пам'яті), несуть відповідальність згідно з чинним законодавством.

Хоча Закон має переважно ідеологічний та декларативний характер, ним закладено базу для соціальної підтримки. Передбачено, що держава може надавати борцям за незалежність та членам їхніх сімей соціальні гарантії, передбачені законодавством. Борці за незалежність можуть бути відзначені державними нагородами та почесними званнями (зокрема посмертно). Органи місцевого самоврядування отримали право встановлювати додаткові виплати та пільги за рахунок місцевих бюджетів.

Наступним етапом нормативно-правового регулювання питання надання статусу учасника бойових дій зі складу ОУН та УПА стало внесення змін п. 16 ст. 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 р.

Як зазначено вище, до внесення змін 2018 р. у Законі України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» нормою, викладеною у п. 16 ст. 6, визнано учасниками бойових дій вояків УПА, які брали участь у бойових діях проти німецько-фашистських загарбників на тимчасово окупованій території України в 1941-1944 рр., у разі якщо вони не вчинили злочинів проти миру і людства та реабілітовані відповідно до Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні».

Проте слід зазначити, що УПА сформовано у 1942 р., а не у 1941 р., вояки УПА продовжували збройний опір тоталітарному режиму СРСР і після 1944 р., останнє значне бойове зіткнення відбулося у 1956 р., окремі невеликі бойові підрозділи продовжували чинити опір і у подальшому. Саме ці фактологічні неточності у Законі суттєво обмежують категорію реальних учасників бойових дій з числа борців за незалежність України [4].

Виходячи з цього, була потреба привести норму п. 16 ст. 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» відповідно до норм Закону України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті», для забезпечення соціальної справедливості відносно борців за незалежність України у XX ст. 6 грудня 2018 р. Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення зміни до статті 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» щодо посилення соціального захисту учасників боротьби за незалежність України у XX столітті», відповідно до якого п. 16 ст. 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» викладено в такій редакції: особи, які брали участь у всіх формах збройної боротьби за незалежність України у XX ст. у складі Української повстанської армії, Української повстанчої армії отамана Тараса Боровця (Бульби) «Поліська Січ», Української народної революційної армії (УНРА), Організації народної оборони «Карпатська Січ», Української військової організації (УВО), збройних підрозділів Організації українських націоналістів і відповідно до Закону України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті» визнані борцями за незалежність України у XX ст. Порядок надання статусу учасника бойових дій зазначеним особам встановлюється Кабінетом Міністрів України.

На виконання зазначеного припису Закону процедуру надання статусу учасника бойових дій особам, яких визнано борцями за незалежність України у XX ст. (ОУН та УПА), визначено «Порядком надання статусу учасника бойових дій особам, яких визнано борцями за незалежність України» – Постановою Кабінету Міністрів України № 604 від 10 липня 2019 р.

Ця Постанова є важливим інструментом, що забезпечує виконання Закону України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті» від 9 квітня 2015 р. Рішення про надання особам статусу учасника бойових дій прийма-

ється комісією з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій, утвореною Міноборони.

Для отримання статусу учасника бойових дій особа звертається до комісії за місцем реєстрації або проживання із заявою в довільній формі, в якій зазначається період перебування особи у складі організацій, структур та формувань, зазначених у Порядку надання статусу учасника бойових дій особам, яких визнано борцями за незалежність України.

До заяви додаються копія документа, що посвідчує особу, а також не менш як одного з таких матеріалів:

– документи про нагороди та військові ступені, грамоти, відзнаки відповідного періоду учасників боротьби за незалежність України (ОУН та УПА);

– фотографії (оригінали), матеріали періодичних друкованих видань за відповідний період, які містять інформацію про участь особи у складі ОУН та УПА;

– архівні матеріали чи інші документи відповідного періоду із зазначенням прізвища, імені, по батькові особи, на підставі яких можна зробити достовірний висновок про належність особи до організацій, структур та формувань, ОУН та УПА. Зазначені архівні матеріали та інші документи повинні бути завірені підписом керівника чи уповноваженої особи установи, яка видала документ, і скріплені печаткою такої установи.

За відсутності в особи з незалежних від неї причин необхідних документів, які підтверджують її право на отримання статусу учасника бойових дій, дозволяється брати до уваги завірені в установленому законодавством порядку показання свідків (не менше двох), які в період, що потребує підтвердження, разом з такою особою брали участь у збройній боротьбі у складі ОУН та УПА, та отримали статус учасника бойових дій за такий період.

Комісія вивчає подані документи й в разі потреби заслуховує пояснення свідків чи особи, стосовно якої приймається рішення, та в місячний строк з дня надходження заяви та відповідних документів приймає рішення з надання статусу учасника бойових дій або відмови в наданні такого статусу. У разі прийняття рішення про надання статусу учасника бойових дій не пізніше ніж через три робочі дні комісія письмово інформує про це особу.

За відсутності підстав для надання статусу учасника бойових дій комісія протягом п'яти робочих днів повертає особі документи разом з обґрунтованою письмовою відповіддю, що містить роз'яснення причин від-

мови. У разі відмови в наданні особі статусу учасника бойових дій питання про надання такого статусу може вноситися на розгляд комісії повторно.

Особа має право у порядку, визначеному законодавством, звернутися до суду стосовно встановлення факту участі в бойових діях чи інших подіях. Копія рішення суду підлягає зберіганню разом з іншими документами [5; 6]. Так, нині розроблено механізм для отримання статусу учасника бойових дій особам зі складу ОУН та УПА.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження правових засад надання статусу учасника бойових дій особам, визнаним борцями за незалежність України у ХХ ст., зокрема у складі ОУН та УПА, встановлено, що до 2015 р. в Україні був суттєвий юридичний дисонанс, за якого ветерани радянських каральних органів мали вищий рівень правового захисту, ніж особи, які виборювали незалежність України. Прийняття пакету «декомунізаційних законів» та подальших змін до профільного законодавства у 2018 р. уможливило усунути цю дискримінацію, забезпечивши реалізацію принципу соціально-правової справедливості.

З'ясовано, що Закон 2015 р. про встановлення статусу борців за незалежність України у ХХ ст. мав переважно ідеологічно-символічне значення, фіксуючи правомірність боротьби за незалежність. Проте лише внесення змін до Закону «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» у 2018 р. та прийняття відповідних підзаконних актів у 2019 р. створили дієвий адміністративний механізм реалізації прав вояків ОУН та УПА на статус учасника бойових дій.

Аналіз свідчить, що попередні редакції законодавства штучно обмежували період діяльності УПА 1941–1944 рр., що суперечило історичній дійсності. Сучасне нормативне регулювання справедливо охоплює всі форми збройної боротьби протягом усього ХХ ст., визнаючи опір тоталітарному режиму і після завершення Другої світової війни.

Визначено, що особливістю надання статусу цій категорії осіб є складність документального підтвердження. Законодавче закріплення можливості використання свідчень двох очевидців (за умови наявності в них статусу учасника бойових дій) за відсутності архівних даних є критично важливим кроком для легітимізації статусу тих ветеранів, чії справи знищено або засекречено репресивними органами СРСР.

Список використаних джерел

1. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#n45>
2. Карташов А.Г. Особливості реалізації політики національної пам'яті: публічно-управлінський аспект. *Право та державне управління*. 2024. № 2. С. 147–157.
3. Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті: Закон України від 09.04.2015 р. № 314-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-19#Text> (дата звернення: 20.01.2026).
4. Рада визнала усіх воїнів ОУН-УПА учасниками бойових дій. *Медіагрупа онлайн-медіа «ДЗВІН»*. URL: <https://dzvin.media/news/rada-viznala-usih-voyniv-oun-upa-uchasnikami-bojovih-diy/>
5. Про затвердження Порядку надання статусу учасника бойових дій особам, яких визнано борцями за незалежність України у ХХ столітті: Постанова КМУ від 10.07.2019 р. № 604. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/604-2019-%D0%BF#n9>
6. Про затвердження Положення про комісії Міністерства оборони України з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій, учасниками війни та вирішення спірних питань щодо зарахування окремих періодів служби до вислуги років та Інструкції про порядок видачі в Міністерстві оборони України посвідчень учасника бойових дій, нагрудних знаків «Ветеран війни – учасник бойових дій» та листів талонів на право одержання ветеранами війни проїзних квитків з 50-відсотковою знижкою їх вартості: Постанова КМУ від 10.11.2022 р. № 369. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1441-22#n91>

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine. On the status of war veterans, guarantees of their social protection. 1993. Law No. 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#n45> (in Ukrainian).
2. Kartashov, A. H. Features of the implementation of national memory policy: public administration aspect. *Law and State Administration*. 2024. No. 2. pp. 147–157 (in Ukrainian).
3. Verkhovna Rada of Ukraine. (2015). On the legal status and honoring the memory of fighters for the independence of Ukraine in the 20th century. 2015. Law No. 314-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-19#Text> (in Ukrainian).
4. Rada recognized all OUN-UPA warriors as combatants. *Dzvin Media Group*. 2018. URL: <https://dzvin.media/news/rada-viznala-usih-voiniv-oun-upa-uchasnikami-boyovih-diy/> (in Ukrainian).
5. Cabinet of Ministers of Ukraine. On approval of the Procedure for granting the status of a combatant to persons recognized as fighters for the independence of Ukraine in the 20th century. 2019. Resolution No. 604. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/604-2019-%D0%BF#n9> (in Ukrainian).
6. Cabinet of Ministers of Ukraine. On approval of the Regulation on the commission of the Ministry of Defense of Ukraine on the issues of considering materials on recognition as participants in hostilities, participants in war and resolving controversial issues regarding the inclusion of individual periods of service in the length of service and the Instruction on the procedure for issuing certificates of a participant in hostilities, badges «War veteran – participant in hostilities» and coupon sheets for the right of war veterans to receive travel tickets with a 50 percent discount on their cost in the Ministry of Defense of Ukraine. 2022. Resolution No. 369. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1441-22#n91> (in Ukrainian).

Roman DEMKIV

PhD in Legal Sciences, Associate Professor, Lviv State University of Internal Affairs

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3867-7968>

e-mail: demkiv80@ukr.net

LEGAL PECULIARITIES OF GRANTING COMBATANT STATUS TO PERSONS RECOGNIZED AS FIGHTERS FOR THE INDEPENDENCE OF UKRAINE IN THE XX CENTURY (OUN AND UPA)

The paper provides a comprehensive legal analysis of the evolution of the legal status of individuals who fought for the independence of Ukraine in the 20th century, specifically focusing on the members of the Organization of Ukrainian Nationalists (OUN) and the Ukrainian Insurgent Army (UPA). Guided by the constitutional principles of Ukraine as a sovereign, social, and law-governed state, the author examines the transition from a «legal vacuum» to a structured system of state recognition. The study highlights that until 2015, the legal status of these individuals was characterized by fragmentation and legal collisions, creating a significant asymmetry compared to the status of former Soviet military and security personnel. The paper analyzes the pivotal role of the «decommunization laws» of 2015, which officially recognized the legitimacy of various forms of struggle for independence. A central focus is placed on the 2018 legislative amendments to the Law «On the Status of War Veterans, Guarantees of Their Social Protection». The author argues that these changes corrected historical and factual inaccuracies regarding the periods of UPA activity (previously limited to 1941-1944) and expanded the criteria to include the entire period of the armed resistance. Furthermore, the paper details the administrative procedure established by Cabinet of Ministers Resolution No. 604 (2019). It examines the evidentiary requirements for obtaining combatant status, including the use of archival materials, photographs, and the unique legal mechanism of using witness testimonies in cases where official documents were destroyed or classified by Soviet repressive organs. The author concludes that the institutionalization of respect and the granting of combatant status to OUN and UPA members are not merely acts of social welfare but essential components of the state policy of national memory and historical justice. This process serves as a vital tool for national consolidation and a defensive measure against foreign ideological propaganda that seeks to delegitimize Ukrainian statehood.

Keywords: legal status, combatant, fighters for independence, OUN, UPA, historical justice, state memory policy, social protection, administrative procedure, Ukrainian statehood